

Landsrådsmedlem

Erling Høeghs forslag

i landsrådet den 13. august 1959 om nedsættelse af G.60

Baggrunden for fremsættelse af det forslag, der nu er sat til behandling, er udtalelser og tilkendegivelser, der inden for det sidste halve år gang på gang er kommet frem i den grønlandske offentlighed, i samtaler mand og mand imellem, i radio og presse, i forsamlingshuse, i hjemmene og her i landsrådssalen.

De tanker, der således er kommet frem, og som jeg har ment det rigtigt at føre videre til landsrådet til gennemgribende drøftelse, er udtryk for noget glædeligt, nemlig den øgede medleven i landsdelens problemer, som vi alle her tit har været med til at efterlyse. Det sidste valg gav ikke strålende stemmeprocenter, men alligevel var det i kraft af mange faktorer bevis på hastigt voksende politisk interesse i Grønland.

Fra mange sider er det inden for det sidste halvår og nu sidst under valgkampen blevet nævnt, at Grønland nu på mange måder står ved begyndelsen af et tidsafsnit, hvor *klaring* af mange problemer føles som en nødvendighed. Det må fastslås allerede nu i starten, at vi med dette krav om klaring ikke ønsker hverken at forkaste eller tale nedsæt-

tende om det arbejde, der er gjort i Grønland siden nyordningens begyndelse. Grønlændere og danske, statsmyndighederne og de grønlandske folkevalgte råd har tilsammen æren af de store resultater, vi alt taget i betragtning kan glæde os over i dag. Det vil ikke mindst være på sin plads at takke de bevilgende myndigheder og dermed folketinget og også grønlandsministeriet for de uundværlige bidrag til Grønlands opbygning, der er ydet indtil i dag.

Imidlertid – af mange grunde – tårner problemer sig op i dagens Grønland. Først og sidst må vi pege på – sådan som Peter Heilmann gjorde det i sin rigtige tale under erhvervsudbygningsdebatten – at skal man holde trit med befolkningstilvæksten, må der handles fremsynet og klart nu.

Man kommer hermed uvilkårligt ind på spørgsmålet om behovet for det, jeg har kaldt *en politisk målsætning for Grønland*, – det vil sige en klarlæggelse af, hvor langt vi ønsker at nå, og hvor langt vi *kan* nå, når landets egne muligheder og placering og evner sammenholdt med statens og de lokale kassers

Erling Høegh, præst og politiker.

økonomiske muligheder tages i betragtning. Det er nødvendigt med fremtidsplanlægning.

Økonomiske forhold.

I første række rejser de økonomiske problemer sig her. Vi har i Grønland

været taknemlige for de mange og betydelige ydelser, der er bevilget, men vi må og skal slå fast, at vi endnu har store behov tilbage, ja, at 57 mill.-planen end ikke har betydet en ajourføring af bevillinger i forhold til behov, og at hver dag, der går, øger misforholdet og forstørre problemerne. Der er noget ligesom tilfældigt over den måde, hvorpå bevillingerne har været givet. Naturligvis ved jeg nok, at der har været planlægning; men den har ligesom savnet det nødvendige perspektiv, og derfor har de lagte planer været næsten forældede og de givne rammer for små allerede på det tidspunkt, hvor planerne skulle realiseres. Vi savner den tryghed, der ville flyde af, at en langsigtet behovsopstilling blev foretaget og bedømt af folkettinget. Jeg tænker ikke her og heller ikke senere under mine bemærkninger på nedsettelsen af en ny stor grønlandskommission. Jeg har overvejet denne tanke, men det er min faste overbevisning, at igangsættelsen af det kæmpemaskineri, som en sådan kommission er, vil koste uforholdsmæssigt mange penge og betyde en u hensigtsmæssig forhaling af netop de problemers løsning, der kræver relativt hurtig afgørelse og handling. Jeg føler mig overbevist om, at folkettinget bistået af landsrådet og grønlandsministeriet vil kunne foretage den nødvendige analyse, og at folkettinget derefter ud fra det således tilvejebragte materiale må kunne sige, hvad staten evner over for landsdelens ønsker og behov.

Jeg tror personligt – og jeg ved, at mange i den grønlandske befolkning har den samme opfattelse – at privatinitiativs indsats og en afvikling eller videre-

afvikling af GTO's og KGH's virksomhed i disse institutioners nuværende form må indgå i disse overvejelser, alt på de linier, som landsrådet i denne og tidligere samlinger har nævnt det. Vi må forstå, at Grønland aldrig bliver en normal dansk landsdel, så længe praktisk talt al væsentlig virksomhed er på statens hånd. Overgang fra statsdrift til privatdrift vil på mange måder blive følt som en hård skole for befolkningen, men jeg tror ikke, at man kommer uden om at linde lidt på drivhusvinduet. Konkurrence og virkelige muligheder for den dygtige og driftige er jo almindelig erkendt som inspirationskilderne under den samfundsform, som de vesteuropæiske lande lever under. Jeg ved, lige så vel som alle gør det, at vi ikke på disse områder kan få skabt ændringer, hverken i dag eller i morgen, men jeg tror, at en udvikling i den her nævnte retning kan fremmes og lettes mere, end det er sket. Vi må udtale ønsket om, at man søger en sådan udvikling fremmet.

I forbindelse med de økonomiske forhold og muligheder i Grønland vil det være rigtigt at pege på to ting. Det må gøres, dels for at vi stadig kan føle, at vi har benene på jorden, dels fordi vi ved ikke at gøre det, vil kunne fremkalde det indtryk i folketinget, at vi gør os skyldige i ønsketænkning og ikke i realitetsbedømmelse.

Den ene ting er, at der givetvis må være specielle forhold afhængige af Grønlands natur og placering i forhold til Vesteuropa, der ikke kan overses eller lades ude af betragtning. Der vil være ting, vi heroppe ikke kan få på samme vilkår som i de tætbebyggede, centralt

placerede vesteuropæiske lande, og hvor vi følgelig må resignere eller gå tilskudenes vej. Og for det sidstes vedkommende bør man efter min mening vige tilbage, for hvem af os ønsker vort land mere eller mindre gjort til genstand for socialforsorg i videre betydning.

Den anden ting er, at vi her som på alle andre felter må være indstillet på at yde selv. Jeg mener ikke, at nødvendige bevillinger fra den danske statskasse er noget, vi i Grønland skal være skamfulde eller utilpas ved at modtage. Grønland er, som Peter Heilmann sagde det, erhvervsmæssigt den mest tilbagestående danske landsdel, og det at tilhøre et samfund betyder, at man får del i dette samfunds formåen også på det økonomiske område; men vi må ikke kræve uden at være villige til at ofre, ikke appellere til statskassen uden at gå ind for fremgangsmåder, der giver investeringerne mulighed for at virke efter hensigten. Den danske offentlighed må ikke få indtryk af, at Grønland er et håbløst danaidernes kar. Vi må medvirke til de foranstaltninger, der lader investeringernes virkninger slå igennem, så det mærkes, og ikke kræve en spredning, der gør selv den mest rundhåndede indsats omsonst. Vi må i den moderne tid for vort vedkommende vise evne og vilje til at handle nøgternt til folkets virkelige fremtidsvel og ikke i misforstået hensyntagen og traditionsbundethed låse udviklingen inde. Gør vi det, gør vi vort land og vort folk en bjørnetjeneste, som nye generationer med rette vil kunne bebrejde os, og vi risikerer at sætte tilliden til Grønland og Grønlands folk over styr i den øvrige verden. Der

stilles altså krav *til os*, og det er vor pligt som folkevalgte repræsentanter at handle efter vor samvittighed ud fra hensynet til Grønlands fremtid.

Personaleforholdene.

Vi må altså – med fremhævelse af vor vilje til at yde selv – forlange klarhed i de økonomiske fremtidslinier. Vi må også have orden på personaleforholdene. Vi kan ikke se, den seneste tids udvikling er tilfredsstillende. Velkvalificeret grønlandsk arbejdskraft synes at skulle holdes ude fra arbejde i Grønland, og velkvalificeret dansk arbejdskraft synes ikke tilstrækkeligt opmuntret til at komme til Grønland eller til at forblive her. Resultatet er blevet et sådant kaos, at personalemanglen alle vegne – som fremhævet i åbningstalen – er ved at blive en alvorlig hæmsko for udviklingens videreførelse.

Det er i dag ikke billigere at leve i Grønland end i Danmark. Vi har tværtimod i dag på trods af den såkaldte velfærdspolitik en stærk fornemmelse af, at vi betaler adskillige ting dyrere heroppe end i Danmark. Lad os derfor på dette grundlag og gennem indførelse af enten skatter og andre forpligtelser på linie med forholdene i Danmark eller ved beregning af, hvad skattefriheden reelt er værd med påfølgende fradrag af den beregnede sum nå frem til de sundere lønningsforhold, der i dag mere end nogensinde synes en nødvendighed. Som det nu er, daler glæden og tilfredsheden ved at være i Grønland år for år.

De politiske forhold.

Når man som her nu drøfter spørgsmål

om målsætning for Grønlands udvikling, må man begynde og slutte ved det rent politiske. Måske er det ikke mindst på grund af en vis politisk uklarhed, på grund af et vist tågeslør over Grønlands politiske stilling, at der er kommet usikkerhed og uklarhed over så mange andre ting heroppe. I hvert tilfælde vil det være afgørende nødvendigt og rigtigt i forbindelse med klaring af de tidligere berørte problemers fremtidsforhold, at man også søger klarhed tilvejebragt i den rent politiske målsætning.

Hvor er vi i dag henne på dette område? Vi har et landsråd, der givetvis har langt større indflydelse på landsdelens daglige liv, end mange forestiller sig. I virkeligheden vil man i størsteparten af de foranstaltninger, der foretages i Grønland, kunne nå tilbage til en inspiration eller retningslinie givet af landsrådet. Alligevel forekommer landsrådets stilling ikke helt afklaret, og af hensyn til dets effektivitet navnlig i forhold til andre instanser, vil en klaring af forholdene her være et gode.

Vi har et grønlandsministerium og en grønlandsminister. Både ministeriet og ministeren har tjent Grønland dygtigt og godt. Ministeriets eksistens har givet mulighed for, at grønlandsspørgsmål har fået en langt mere indgående og personlig behandling, end disse ville have kunnet vente at få, hvis de havde hørt under fagministerierne. Vi må jo stadig huske på, at vore problemer udspringer af forholdene hos 30.000 mennesker, ja, mange problemer angår langt færre. Et fagministerium ville nok betragte mange grønlandske spørgsmål som ubetydelige detailspørgsmål, hvor

grønlandsministeriet har mulighed for at bedømme rækkevidden af vore problemer. Alligevel må der være noget at rette – endemålet må stå klart: En afvikling af grønlandsministeriet på et eller andet tidspunkt – begyndt så snart et område er modent dertil.

Sideløbende med taknemligheden over for grønlandsministeriet finder man i Grønland en uvilje, der skyldes, at man skønner ministeriet tillagt altfor store, ja, næsten politiske beføjelser. Det er en udbredt opfattelse, hvadenten man kan lide at høre det nævnt eller ej, at ministeriet ikke altid er tilbøjelig til at lytte altfor opmærksomt til røsterne fra Grønland, men i stedet er fuldt overbevist om, at kontorerne i ministeriet repræsenterer den højeste grønlandsvisdom. Når dette sammenholdes med, at den lokale administration i Grønland har et verdenshav imellem sig og København, og når det huskes, at grønlandsministeren – sin store grønlandsinteresse og sit store arbejde for Grønland ufortalt – vist nok kun sjældent aflægger grønlandsministeriet et besøg og kun har været i Vestgrønland een gang – ja, så er det nærliggende at skønne, at embedsmændene i ministeriet får, ja, næsten tvinges til at få en magtbeføjelse, der ikke hører hjemme nogen steder i et folkestyret land. Embedsmændene må befries for deres halvpolitiske arbejde, og det kan kun politikerne befri dem for ved at erkende de politiske forpligtelser overfor Grønland. Vore folketingsmænd, der alle har ydet et stort arbejde for deres land i folketetinget, må helt ud have følelsen af, at folketetinget og den danske politiske verden erkender Grøn-

land som et politiske område, der kræver årvågenhed og lydhørhed. De må aldrig kunne forfalde til den tanke, at de sidder der kun som symboler på, at Grønland er en dansk landsdel.

Lad os *nu* bede om, at alle disse problemer tages op ved den kommende folketingsdebat, og lad os på længere sigt bede regering og folketing om at huske, at Grønland i dag evner at mobilisere politisk interesse og vågenhed. Lad os sige til folketetinget, at vi i Grønland betragter os og fortsat ønsker at betragte os og blive betragtet som en dansk landsdel, hvis lokale råd og forsamlinger høres og gøres beslutningsdygtige, så langt tilsvarende danske forsamlinger bliver hørt, og have adgang til at træffe beslutninger, og hvis store linier naturligvis må behandles og afgøres i folketetingets politiske forsamling under hensyntagen til befolkningens ønsker og de politiske muligheder. Grønlands historie, Grønlands aktuelle situation og problemer og befolkningens fremtidshåb og ønsker gør det til en latterlighed at tale om grønlandsk selvstyreordning. Men det er ikke latterligt, og vil forhåbentlig ikke blive betragtet som latterligt i folketetinget, når vi nu fra landsrådets side kraftigt beder om politisk normalisering af forholdene i Grønland og normalisering på andre områder, så langt de grønlandske forhold tillader det. Når vi beder om at blive regeret fra folketetinget og om, at vort ministeriums embedsmænd befries fra deres halvpolitiske post. Når vi beder om at se vor minister hyppigere både i Grønland og ministeriet, sålænge det eksisterer. Når vi beder om, at Grønlands i videste forstand politiske

målsætning må blive klarlagt så langt, det er gør ligt. Vi regner med, at vore henstillinger vil blive hørt, for vi fremkommer med dem i Grønlands interesse, og fordi vi ønsker et forstærket, et bedret, et mere effektivt dansk-grønlandsk samarbejde i fremtiden.

Jeg foreslår, at vi giver disse tanker til kende i en udtalelse af følgende ordlyd:

„Landsrådet gør regering og folketing opmærksom på, at der i Grønland i kraft af hastigt voksende politisk interesse og aktivitet eksisterer et stærkt ønske om, at de politiske instanser i Danmark vil forstå deres besøgstid og i højere grad end hidtil ofre Grønland den nødvendige politiske opmærksomhed.

Landsrådet henstiller til folketinget, at det tager de grønlandske problemer på langt sigt op og søger udveje for en afklaring af behov og muligheder, sådan at der kan fastlægges en langsigtet målsætning for opbygningen i Grønland og for det dansk-grønlandske samarbejde i overensstemmelse med landsrådets ud-

talelser og med de politiske og økonomiske muligheder.

Landsrådet anser det navnlig for afgørende, at statens vilje og evne til økonomisk at sikre Grønlands udbygning, herunder ikke mindst erhvervsudbygningen i takt med befolkningstilvæksten, klares, at mulighederne for det private initiativs friere udfoldelse undersøges, at GTO og KGH søges afviklet i disse institutioners nuværende form i det omfang og tempo, det er hensigtsmæssigt og gør ligt, og at kompetencefordelingen mellem administrationsmyndighederne, navnlig grønlandsministeriet, landsrådet og folketinget, trækkes klart op – alt sigtende imod administrativt og politisk at normalisere forholdene i Grønland og mellem Grønland og Danmark, sådan at Grønlands placering som en ligeberettiget dansk landsdel – hverken mere eller mindre – fastslåes og efterleves i praksis, og sådan at Grønlands økonomi får mulighed for udfoldelse, så langt Grønlands geografiske placering og særlige forhold gør det muligt.“